

KOMMUNREVISIONEN
ÖSTERSUND

REVISIONSRAPPORT

GRANSKNING AV Trygghet och kränkande behandling i grundskolan

Granskning av trygghet och kränkande behandling i grundskolan

Rapport

Östersunds kommun

KPMG AB

2023-06-18

Antal sidor: 25

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	3
2	Bakgrund	5
2.1	Syfte, revisionsfrågor och avgränsning	5
2.2	Revisionskriterier	6
2.3	Metod	6
3	Om trygghet och kränkande behandling	7
4	Resultat av granskningen	8
4.1	Skolinspektionens enkätresultat avseende kränkande behandling och trygghet	8
4.2	Rutiner	11
4.3	Anmälan	13
4.4	Personalens kännedom	15
4.5	Främjande och förebyggande arbete	16
4.6	Systematiskt kvalitetsarbete	20
5	Slutsats och rekommendationer	23

1 Sammanfattning

KPMG har underledning av revisionskontoret i Östersunds kommun fått i uppdrag att granska arbetet med trygghet och mot kränkande behandling i skolan. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2025.

Syftet med granskningen har varit att bedöma om huvudmannen för utbildningen bedriver ett ändamålsenligt¹ arbete för att motverka kränkande behandling och för att säkerställa en miljö som präglas av trygghet.

Vår samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att barn- och utbildningsnämnden i allt väsentligt bedriver ett ändamålsenligt arbete för att motverka kränkande behandling och för att säkerställa en miljö som präglas av trygghet.

Bakgrunden till vår samlade bedömning är att det finns rutiner och systemstöd som stödjer ett arbete för att säkerställa trygghet och motarbeta kränkande behandling. Anmälan görs av personal till rektor och av rektor till huvudman då det uppmärksammas att elev anser sig vara kränkt. Vi bedömer dock att det finns ett mörkertal som primärt utgörs av kränkningar som inte kommer personalen till del. Det kan också vara så att anmälningar inte alltid görs om samma elever kränker andra elever kontinuerligt.

Rektor tillser att personalen, i alla fall den pedagogiska och i delar även övrig personal, minst en gång per år får information om gällande regelverk och rutiner för arbetet mot kränkande behandling. Det är en brist att det saknas reglering mellan barn- och

¹ Med ändamålsenligt menas att nämnden bedriver sin verksamhet i enlighet med de lagar, föreskrifter och regler som gäller för verksamheten samt i enlighet med kommunfullmäktiges mål och riktlinjer. De lagar, specifika lagrum och andra styrdokument som avses i denna granskning har redovisats under rubriken revisionskriterier.

utbildningsnämnden och annan nämnd med ansvar för personal i skolan om krav på deras personals kunskap och skyldighet att agera vad gäller kränkande behandling.

Det bedrivs ett omfattande främjande och förebyggande arbete på skolenheter och i delar även på huvudmannanivå som verkar i riktning mot en trygg arbetsmiljö fri från kränkningar.

Nämnden har givit verksamheten i uppdrag att "utveckla det främjande, förebyggande och åtgärdande hälsoarbetet" i verksamhetsplan och följer kontinuerligt upp antal anmälningar per skolenhet samt behandlar två gånger per år en fördjupad redovisning med analys och åtgärder.

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar rekommenderar vi barn- och utbildningsnämnden att:

- tillse att all personal inom skolan har nödvändiga insikter i gällande föreskrifter och "fullgör de skyldigheter" som åvilar dem enligt lag. (2 kap. 34 § 2 st. och 6 kap. 5 § SkolL) Rekommendationen gäller specifikt personal som inte har sin anställning inom barn- och utbildningsnämndens ansvarsområde, men i delar samtlig personal till exempel vad gäller att all personal har kännedom om processkartan och gör anmälningar till rektor i enlighet med lag.
- säkerställa att det vid varje skolenhet årligen upprättas en plan mot kränkande behandling samt att planen innehåller en redogörelse för hur föregående års planerade åtgärder har genomförts. (6 kap. 8 § SkolL)
- genomföra en fördjupad uppföljning av högstadielärares syn på arbetet mot kränkande behandling utifrån deras svar i skolenkäten. (4 kap. 3 och 5 § SkolL)

2 Bakgrund

KPMG har av Östersunds kommuns revisorer fått i uppdrag att granska arbetet med trygghet och mot kränkande behandling i skolan. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2025.

Skollagen ställer höga krav på att skolhuvudmannen motverkar kränkande behandling både vad planering, aktiva åtgärder och uppföljning beträffar. Alla elever i skolan ska också tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero

Östersunds kommuns revisorer konstaterar att kränkande behandling följs upp inom ramen för barn- och utbildningsnämndens systematiska kvalitetsarbete (SKA). De årliga rapporterna visar att anmälningarna varierar mellan skolorna men också mellan pojkar och flickor.

2.1 Syfte, revisionsfrågor och avgränsning

Syftet med granskningen har varit att bedöma om huvudmannen för utbildningen bedriver ett ändamålsenligt arbete för att motverka kränkande behandling och för att säkerställa en miljö som präglas av trygghet.

Granskningen har omfattat följande revisionsfrågor:

- Har huvudmannen rutiner för att upptäcka, anmäla, utreda, dokumentera, åtgärda samt följa upp kränkande behandling?
- Görs anmälan till rektor respektive huvudman i alla fall då en elev anser sig har blivit utsatt för kränkande behandling?
- Säkerställer huvudmannen att personalen känner till, uppdateras på och fullgör de skyldigheter som lagen föreskriver? Med personalen avses i lagen inte bara lärare utan alla anställda inom verksamheten såsom servicepersonal, skolassistenter med flera.

- Bedrivs ett främjande och förebyggande arbete för att motverka kränkande behandling och säkerställa en trygg skolmiljö?
- Bedriver huvudmannen ett systematiskt kvalitetsarbete inom området kränkande behandling och trygghet?

2.2 Revisionskriterier

Granskningen har utgått från nedanstående revisionskriterier:

- kommunallagen (2017:725) 6 kap. 6 §,
- skollagen (2010:800) 5 kap. 3 § och 6 kap. 5-10 §§ och
- process kränkande behandling.

2.3 Metod

Granskningen har genomförts genom studier av Skolinspektionens skolenkät och beslut samt kommunens interna dokument såsom planer mot kränkande behandling, process kränkande behandling, kartläggning och analys av anmälningar samt huvudmannens kvalitetsrapport. Intervjuer har genomförts med ordförande och förste vice ordförande i barn- och utbildningsnämnden, förvaltningschef tillika skolchef, verksamhetschef grundskola samt ett urval av rektorer, lärare och personal inom elevhälsan. Kallade, men frånvarande intervjupersoner, har besvarat frågor skriftligen.

Rapporten är faktakontrollerad av barn- och utbildningsnämndens ordförande, förvaltningschef och verksamhetschef grundskola.

3 Om trygghet och kränkande behandling

Trygghet och studiero regleras i skollagens 5 kapitel. Alla elever ska, enligt 5 kap. 3 § skollagen, "tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero". I kapitlet regleras också om arbetsmiljö, ordningsregler och disciplinära åtgärder.

I skollagens 6 kapitel regleras "åtgärder mot kränkande behandling" inom utbildning. Kränkande behandling definieras i skollagen 6 kap. 3 § som "ett uppträdande som utan att vara diskriminering [...] kränker ett barns eller elevs värdighet". Det kan, enligt Barn- och elevombudet vid Skolinspektionen, till exempel vara nedsättande ord, ryktesspridning, förlöjliganden, fysiska handlingar, utfrysning eller hot.

Enligt skollagens 2 kap. 34 § 2 st. ska huvudmannen tillse att "personal i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet". När det gäller åtgärder mot kränkande behandling påtalas ytterligare "att personalen fullgör de skyldigheter som anges i detta kapitel, när den handlar i tjänsten eller inom ramen för uppdraget". (6 kap. 5 § Skoll.).

Skollagen ställer krav på att huvudmannen ska:

- bedriva ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling (6 kap. 6 § Skoll.),
- tillse att "åtgärder genomförs för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling" (6 kap. 7 § Skoll.),
- tillse att det årligen upprättas en plan mot kränkande behandling (6 kap. 8 § Skoll.),
- "skyndsamt utreda omständigheterna kring ... uppgivna kränkningar" och
- vidta åtgärder som krävs "för att förhindra kränkande behandling i framtiden" (6 kap. 10 § Skoll.).

Personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling är skyldig att anmäla detta till rektor. Rektorn är i sin tur skyldig att anmäla detta till huvudmannen. (6 kap. 10 § Skoll.)

4 Resultat av granskningen

4.1 Skolinspektionens enkätresultat avseende kränkande behandling och trygghet

Skolinspektionen genomför vartannat² år en skolenkät hos varje skolhuvudman; i skolenkäten tillfrågas eleverna i årskurs fem och årskurs åtta samt samtliga grundskollärare om bland annat anpassning efter elevens behov, kränkande behandling samt studiero och trygghet. Skolinspektionens senaste enkätundersökning i Östersunds kommun genomfördes vårterminen 2023. För denna granskning är elevernas i årskurs 5³ och 8⁴ samt lärarnas⁵ syn på Skolinspektionens frågor om trygghet och kränkningar intressant.

I tabellen nedan redovisas elevernas samlade svar på frågor om kränkande behandling. Den första uppgiften i varje ruta visar genomsnittsindex i Östersunds kommun och den andra uppgiften genomsnittsindex i enkätomgången. Index redovisas på en skala mellan 0 och 10, där 10 utgör det mest positiva alternativet.

² Varje enkätomgång omfattar hälften av rikets huvudmän.

³ Svarsfrekvens 92 %

⁴ Svarsfrekvens 77 %

⁵ Svarsfrekvens 70 %

Östersunds kommun

Granskning av trygghet och kränkande behandling
2025-06-18

Förhindra kränkningar	Årskurs 5	Årskurs 8
Litar du på att de vuxna i skolan gör tillräckligt om någon elev blir illa behandlad?	6,9 / 6,9	5,0 / 5,8
Tycker du att de vuxna i skolan har koll på vad som händer på rasterna?	6,0 / 5,8	4,7 / 4,9

Skolinspektionen, skolenkät vårterminen 2023

Av uppgifterna ovan kan vi se att eleverna i årskurs 5 i Östersund svarar i paritet med eller något mer negativt på frågor om kränkande behandling än genomsnittet i enkätomgången. I årskurs 8 är det i det närmaste lika stor andel av eleverna som menar att de "helt och hållet"⁶ litar på att de vuxna i skolan gör tillräckligt om någon elev blir illa behandlad som svarar att de "inte alls"⁷ litar på att de gör tillräckligt.

I tabellen nedan redovisas undervisande grundskollärares svar på frågor om kränkande behandling. Den andra uppgiften i varje ruta visar på genomsnittet i enkätomgången.

Förhindra kränkningar	Undervisande lärare
Upplever du att ni vuxna i skolan gör tillräckligt om en elev blir illa behandlad?	7,8 / 7,6
Upplever du att ni vuxna i skolan har koll på vad som händer på rasterna?	7,2 / 6,9

Skolinspektionen, skolenkät vårterminen 2023

⁶ 14 %

⁷ 13 %

Östersunds kommun

Granskning av trygghet och kränkande behandling
2025-06-18

Av uppgifterna ovan kan vi se att undervisande lärare i Östersunds kommun svarar mer positivt på Skolinspektionens frågor än vad eleverna gör. Även i förhållande till andra lärares svar i enkätomgången är svaren mer positiva. Drygt 80 procent av lärarna tycker att de vuxna "alltid" eller "ofta" har kontroll på vad som händer på rasterna och drygt 15 procent att de vuxna ibland har det. Drygt 90 procent av lärarna anger att de vuxna "helt och hållet" eller "till stor del" gör tillräckligt om en elev blir illa behandlad.

Eleverna och lärarna får också svara på frågor om trygghet. Nedan följer deras svar i två tabeller

Trygghet	Årskurs 5	Årskurs 8
Känner du dig rädd för andra elever i skolan?	8,6 / 8,5	8,6 / 8,3
Känner du dig rädd för någon lärare eller annan vuxen i skolan?	9,3 / 9,1	9,0 / 8,7
Känner du att du kan vara dig själv i skolan?	7,2 / 7,2	6,7 / 6,7
Känner du dig trygg i skolan?	7,8 / 7,7	7,3 / 7,2

Skolinspektionen, skolenkät vårterminen 2023

Eleverna i Östersund svarar i paritet med eller något mer positivt än genomsnittet i enkätomgången. Av samtliga elva frågeområden i skolenkäten anges mest positiva värden i både Östersund och i enkätomgången totalt inom området *trygghet*. Var femte elev i årskurs 5 och var fjärde elev i årskurs 8 anger dock att de bara "till viss del" eller "inte alls" kan vara sig själva i skola. Fyra procent av eleverna anger de "inte alls" känner sig trygga i skolan.

Trygghet	Undervisande lärare
Upplever du att eleverna kan vara sig själva i skolan?	6,5 / 6,4
Upplever du att eleverna känner sig trygga i skolan?	6,5 / 6,7

Skolinspektionen, skolenkät vårterminen 2023

Lärarna i Östersund upplever, i paritet med genomsnittet i enkätomgången, att deras elever kan vara sig själva och att de känner sig trygga i skolan. Drygt 80 procent av lärarna upplever att eleverna "helt och hållet" eller "till stor del" känner sig trygga.

4.2 Rutiner

Barn- och utbildningsnämnden har beslutat att delegera utredning om upplevda kränkningar samt upprättande av plan mot kränkande behandling till rektor. Beslutet finns i *Delegationsbestämmelser för barn- och utbildningsnämnden*, som senast reviderades i december 2024.⁸

På barn- och utbildningsförvaltningen⁹ har en processkarta tagits fram. Processkartan visar i faser och steg hur ärenden inom området kränkande behandling ska handläggas. De fyra faser berör:

- anmälningsskyldighet
- utredningsskyldighet
- åtgärdsskyldighet

⁸ BOUN 2024-12-19 § 89

⁹ Senast 20191001

— återkoppling till barn- och utbildningsförvaltningen

Av processkartan framgår att anmälan om upplevd kränkning samt anmälan till huvudman görs i ett digitalt system. Utredning samt uppföljning och utvärdering ska dokumenteras i samma system. Lärarpersonalen hänvisar i intervjuer inte till processkartan. En lärare menar dock att det finns ett oreviderat dokument, men att det är otillgängligt för personalen.

I skolenheternas likabehandlingsplaner finns rutin, som enligt flera respondenter utgår från processkartan, gällande anmälningsskyldighet. Rutinen omfattar också utredningsskyldighet samt uppföljning och utvärdering. Merparten av respondenter refererar till rutinerna i likabehandlingsplanerna.

För att säkerställa en effektiv och rättssäker handläggning i enlighet med gällande lagstiftning använder sig samtliga skolenheter av ett digitalt system, i vilket både anmälan, utredning och uppföljning görs och dokumenteras. Samtliga respondenter känner till systemet och merparten bedömer att det är ändamålsenligt. Det finns dock delar som kunde utvecklas till exempel borde uppgifterna i systemet följa med, liksom uppgifter i elevakt gör, när elev byter skola inom kommunen. Det bör vidare tydliggöras hur anmälan ska göras då kränkningen inte riktar sig mot en enskild individ utan ett kollektiv till exempel om någon ritar hakkors.

4.2.1 Bedömning

Vår bedömning är att huvudmannen har rutiner för att upptäcka, anmäla, utreda, dokumentera, åtgärda samt följa upp kränkande behandling.

Vi bygger vår bedömning på att kommunen har tagit fram processkarta och tillhandahåller ändamålsenligt digitalt system som tydliggör personalens skyldigheter och stödjer en rättssäkerhet handläggning. På varje skolenhet finns rutin för arbetet mot kränkande behandling i likabehandlingsplan. Då processkartan inte är känd i alla personalgrupper är det angeläget att säkerställa att rutinerna i likabehandlingsplanerna överensstämmer med processkartan.

4.3 Anmälan

Av huvudmannens processkarta framgår att personal har skyldighet att anmäla elevs upplevelse av att ha blivit kränkt och rektors skyldighet att anmäla ärendet vidare till huvudmannen som enligt processen representeras av skolchefen. Av rutin som finns i enheternas likabehandlingsplaner framgår att "personal som uppmärksammar händelsen" ska göra anmälan.

Anmälan till huvudman sker genom ett digitalt system. Nämnden erhåller månadsvis (vid varje sammanträde) utifrån delegationsordningen information om genomförda utredningar. Av nämndens protokoll framgår att utredning av kränkande behandling har behandlats under rubriken anmälan av delegationsbeslut vid samtliga sammanträden från maj 2024 till och med mars 2025.

I tabellen nedan redovisas antal anmälningar i grundskola respektive fritidshem per termin under de senaste två läsåren.

Grundskola	ht 2023	vt 2024	ht 2024
Anmälningar	930	793	957
Bedömda som kränkningar	593	463	516

Förvaltningen sammanställer en gång per år uppgifter ur det digitala systemstödet.

Förvaltningen bedömer att "det är viktigt att beakta att statistiken i rapporten tar utgångspunkt i de ärenden som registrerats i det digitala systemet och som senare också bedömts som en kränkning, och därför inte nödvändigtvis representerar den faktiska förekomsten av antalet kränkningar för respektive skola". Av statistik framgår att antalet anmälningar om kränkande behandling varierar mellan skolenheterna även då hänsyn tas till skolans elevantal. I en analyserande text framgår att det kan bero på att antalet anmälningar inte korrelerar med antalet faktiska kränkningar som sker.

Fortsatta fortbildningsinsatser bedöms vara motiverade.

I intervjuer framgår att anmälningar görs om personal får kännedom om att en elev upplever sig kränkt. Om det är en lärare eller personal inom elevhälsan som uppmärksammar eller får kännedom om en kränkning gör vederbörande anmälan. Om det är personal inom service, som alltså inte är anställda hos barn- och utbildningsnämnden, meddelar de vanligtvis mentor som sedan gör en anmälan.

Flera intervjuade menar att det finns ett stort mörkertal, det vill säga att det sker fler kränkningar än vad som anmäls. Det har, enligt respondenterna, olika orsaker. Primärt handlar det om händelser som inte kommer till personalens kännedom, men också om situationer, särskilt som involvera yngre barn, där det inte är klart om det handlar om en kränkning eller om det är en naturlig del i utvecklingen som människa. En respondent menar att antalet anmälningar av kränkningar i sociala medier borde vara högre. Kränkningar på sociala medier är ett stort problem i hela landet och Östersund utgör säkert inget undantag, enligt respondenten. En annan respondent framför dock att åtgärder i form av mobilfri skola har fått positiva resultat på antal kränkningar. Förutsättningarna att kränka varandra på sociala media under skoltid har i alla fall omöjliggjorts. Ytterligare ett mörkertal uppges utgöras av kränkningar som görs av elever med utåtagerande beteende. Deras agerande blir en del av vardagen och anmälningar görs inte alltid.

4.3.1 Bedömning

Vår bedömning är att det i allt väsentligt görs anmälan till rektor respektive huvudman i alla fall då en elev anser sig har blivit utsatt för kränkande behandling.

Vi bygger vår bedömning på intervjuer i vilka det framgår att anmälningar alltid görs då det kommer till personals kännedom att en elev upplever sig kränkt. Det finns däremot mörkertal som huvudmannen bör vara uppmärksam på, till exempel utifrån analys av gjorda anmälningar. Vi bedömer dock att anmälan alltid görs till huvudman då anmälan gjorts till rektor.

4.4 Personalens kännedom

Personalens skyldighet att till rektor anmäla kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling framgår av dokumentet *Processkarta kränkande behandling barn och elever*. I dokumentet tydliggörs att anmälarens, som till exempel kan vara elev eller vårdnadshavare, upplevelse av kränkning inte ska ifrågasättas. I en kompletterande text tydliggörs dock att kränkande behandling enligt skollagens definition innefattar någon form av medvetenhet hos den agerande.

Personalen vid grundskolorna i Östersunds kommun är anställda vid olika förvaltningar. Den pedagogiska och administrativa personalen är anställd vid barn- och utbildningsförvaltningen medan skolmåltids- och städpersonal liksom vaktmästare är anställda vid tekniska förvaltningen. Barn- och utbildningsnämnden har inte i avtal eller på annat sätt säkerställt att personal som inte är anställd under nämnden besitter den kunskap om reglering av arbetet mot kränkande behandling som gör att den kan agera i enlighet med densamma. Nämndens presidium förutsätter att rektor vid respektive skolenhet säkerställer att personal har den kunskap som krävs. I intervjuer med rektorer, lärare och elevhälsopersonal framgår att rektor årligen och vid behov under läsåret tillser att befintlig och ny personal får information om regelverk och rutiner för arbetet mot kränkande behandling. En rektor framför att information om hur arbetet med kränkningar ska bedrivas också finns tillgänglig i Teams-kanal för personal som behöver uppdatera sig. En respondent delar inte övriga respondenters bild utan menar att det inte säkerställt att personalen känner till och fullgör sina skyldigheter. Intervjuade rektorer arbetar på lite olika sätt, skriftligt eller muntligt, direkt eller indirekt, med information till servicepersonal om rutiner och arbetet mot kränkande behandling. Överlag är de trygga med att servicepersonalen skulle anmäla kränkningar till annan personal på skolan. Intervjuade lärare menar att servicepersonal kontaktar dem om de har blivit varse något.

Enligt uppgift från förvaltningen genomfördes höstterminen 2023 en central kompetensutvecklingsinsats riktad till rektorer och trygghetsteam. Utbildningen

genomfördes av sakkunnig inom skoljuridik och ansvarig för det digitala ärendehanteringssystemet.

4.4.1 Bedömning

Vår bedömning är att huvudmannen endast delvis säkerställer att personalen känner till, uppdateras på och fullgör de skyldigheter som lagen föreskriver.

Vi bygger vår bedömning på befintlig organisation, som saknar särskild reglering av hur personal vid annan förvaltning ska fullgöra sina skyldigheter enligt skollagen. Utifrån intervjuer bedömer vi dock att all personal i allt väsentligt får information om sina skyldigheter genom rektors försorg. Vi ser dock att det kan finnas en risk för att samverkan mellan rektor och servicepersonal kan påverkas vid personalomsättning och att huvudmannen därför ska säkerställa att samtlig personal känner till skollagens reglering om arbetet med kränkande behandling och därmed vilka krav som ställs på deras agerande.

4.5 Främjande och förebyggande arbete

Enligt 6 kap. 8 § skollagen ska huvudmannen "se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever". Plan mot kränkande behandling ska upprättas vid varje skolenhet och utformas utifrån dess unika förutsättningar och behov. I Östersunds kommun tas planer fram på skolenhetsnivå med stöd av en central mall. Enligt förvaltningsledningen togs mallen fram år 2024 till stöd för rektorerna. Nästa läsårs planer ska skrivas i en mall som tillhandahålls i det digitala kvalitetsledningssystemet. Därmed kommer alla skolenheters planer att ha samma struktur.

Under ett av kapitlen i planen ska det främjande¹⁰ och förebyggande¹¹ arbetet beskrivas. I granskningen har vi studerat planerna vid de fem enheter som berörs genom vårt urval av intervjupersoner. Fyra av fem planer avser läsåret 2024/2025, en plan avser läsåret 2023/2024. Fyra av fem planer följer helt förvaltningens mall, medan den femte, som inte heller är uppdaterad, har en något annorlunda utformning. I den femte likabehandlingsplanen saknas också utvärdering av planen för föregående år även om det framgår i text att en sådan ska vara gjord senast 2024-06-01.

I samtliga planer redovisas vilket främjande och/eller förebyggande arbete som bedrivs vid skolenheterna. Tre av fem likabehandlingsplaner följer huvudmannens mall och redovisar främjande och förebyggande insatser för sig. Nedan återges i punktform ett urval av de förebyggande och främjande åtgärder som redovisas:

- demokratiska och relationsskapande förhållningssätt och undervisningsformer
- uppföljning regler, rutiner, elevhälsa
- arbetslagen arbetar enligt PAX-modellen¹²
- rastvärdar
- rastaktiviteter
- elevfik med trivselaktiviteter
- värdegrundspass för elever med syfte att öka välbefinnandet
- fadderverksamhet mellan yngre och äldre elever
- uppmärksamma och agera på glåpord
- vuxennärvaro i skolans lokaler
- trygghetsteam/trygghetsgrupp
- mobilfri skola
- ordningsregler kring vilka det reflekteras kontinuerligt
- schemabrytande uppstartsdagar

¹⁰ främja – stärka det som är bra

¹¹ förebygga – motverka det som är dåligt, ta bort hinder

¹² Modell med verktyg som syftar till att skapa trygghet och studiero

I intervjuer refereras till åtgärderna ovan, men också till samverkan med andra parter såsom polisen. Aktiviteter som involverar flera årskurser integrerat, såsom "tillsammansdagar" och friluftsdagar, uppfattar lärarna som mycket viktiga. Genom dessa aktiviteter knyts kontakter mellan yngre och äldre elever. Elevhälsans representanter informerar att de genomför insatser på skolenheter både i form av övergripande och återkommande insatser till exempel "trygghet och samarbete" och utifrån behov som uppstår i klasserna. En respondent menar att personalen på skolan arbetar för att motverka kränkningar, men att det saknas rutiner för och kontinuitet i arbetet.

På några skolor är skolgården zonindelad, vilket betyder att varje rastvärd, inte elev, har sitt geografiska område att befinna sig inom. Det har varit positivt, enligt lärarna. Elevhälsans representanter lyfter upp hur viktigt det är att skapa trygghet på rasterna. Ju fler vuxna det är i korridorer och på skolgårdar desto tryggare blir det. Om det skulle uppstå konflikter under raster kan dessa då också i högre grad lösas där och de behöver inte tas in i skolan och påverka undervisningen.

Ovan har frågan om kränkningar på sociala medier berörts. Intervjuade lärare pekar på att ungdomar av idag lever på två olika arenor, dels i det verkliga livet, dels på nätet. Kommunikationen, till exempel vid spel på nätet, är mycket råare än den skulle vara om två personer satt fysiskt tillsammans. Barnen vet genom värdegrundsarbete i skolan vad som gäller och hur de ska bete sig gentemot varandra, men sedan beter de sig ändå dåligt mot varandra, menar en respondent.

Huvudmannen konstaterar i sin senaste kartläggning av kränkande behandling att en orsak kan vara att elever inte får det särskilda stöd som de skulle behöva. För att säkerställa detta har nämnden, som en del av lösningen på problemet, beslutat att inrätta en resursskola. Skolan påbörjade sin verksamhet höstterminen 2024 och tar emot 18 elever i årskurs 4-9. Skolan vänder sig till elever med diagnos inom autismspektrum. I intervjuer framgår att den inrättade resursskolan i låg grad påverkar förutsättningar för trygghet på övriga skolenheter, då eleverna som söker sig dit dels är få till antalet dels inte upplevs i någon högre vara orsak till kränkande behandling.

Förvaltningsledningen lyfter också ett par andra insatser som stödjer det främjande och förebyggande arbetet. Det gäller till exempel att inkludera elevhälsan i det systematiska kvalitetsarbetet och att med statsbidrag rikta insatser till enheter som har stora behov. Våren 2022 anställdes den första skolsocionomen med stöd av statsbidrag. Personen har varit ett nätverksnav på den aktuella skolan, enligt verksamhetschefen. Två nya skolsocionomer kommer att rekryteras och placeras på två andra enheter.

Det är tydligt för förvaltningsledningen att nämnden vill se en resursfördelning utifrån behov. Skolchef och representant för elevhälsan lyfter också fram PAX, som även finns i vissa skolenheters planer, som en insats som kan göras efter utbildningsinsatser av och med stöd från huvudmannen genom den centrala elevhälsan.

Intervjuade rektorer lyfter ett antal utmaningar som påverkar förutsättningar att skapa en trygg miljö fri från kränkningar. Det gäller till exempel elever med normbrytande beteende. Samverkan med socialtjänsten och regionen bedöms inte vara tillräcklig. Skulle sedan vårdnadshavare motsätta sig frivilliga insatser så drar sig de andra myndigheterna tillbaka och hela ansvaret hamnar på skolan, även om det inte är skolans uppdrag att behandla.

Frågan om akutskola, det vill säga en organisatorisk lösning för att en elev tillfälligt¹³ ska få undervisning utanför den egna skolenheten, har också varit uppe till diskussion, enligt nämndens ordförande. Det är viktigt att trygghet tillförsäkras alla elever samtidigt som elever som kränker andra måste få det stöd som de behöver.

4.5.1 Bedömning

Vår bedömning är att det i allt väsentligt bedrivs ett främjande och förebyggande arbete för att motverka kränkande behandling och säkerställa en trygg skolmiljö.

¹³ En tillfällig placering är en disciplinär åtgärd som regleras i skollagen och riktas mot elev för att tillförsäkra andra elever trygghet och studiero.

Vi bygger vår bedömning på skolenheternas planer mot kränkande behandling och uppgifter som lämnats i intervjuer. Förvaltningen har också erbjudit verksamheterna utbildningsinsatser att ta del av.

Vi har identifierat två brister, dels att en skola saknar aktuell plan mot kränkande behandling, dels att en plan saknar uppföljning av föregående års arbete.

4.6 Systematiskt kvalitetsarbete

På enhetsnivå följs kränkande behandling och elevernas upplevelse av trygghet upp kontinuerligt i elevhälsoteam och trygghetsgrupper samt årligen utifrån genomförda elevenkäter i lärargruppen och inom elevhälsan. En rektor berättar att elevenkätens resultat följs upp med fördjupade frågor som ställs av rektor och socialpedagog i alla klasser. Arbetet redovisas i kvalitetsrapport, men primärt i enheternas planer mot kränkande behandling. En respondent menar att arbetet med trygghet och kränkande behandling inte följs upp på enheten.

Barn- och utbildningsnämndens presidium menar att frågan om trygghet är mycket viktig för nämnden. Begreppet trygghet förekommer under flera avsnitt i nämndens verksamhetsplan för år 2025. Ett av nämndens beslutade uppdrag handlar om att "utveckla det främjande, förebyggande och åtgärdande hälsoarbetet för barn och elever". En del berör specifikt frågan om kränkande behandling. Av verksamhetsplanen framgår att "barn- och utbildningsförvaltningen ska kartlägga på vetenskaplig grund hur vi ska förbättra arbetet mot mobbning och kränkande behandling för att stärka elevernas trygghet och mående". För förvaltningsledningen är det tydligt att nämnden är mycket engagerad i frågan och följer arbetet mot kränkande behandling kontinuerligt bland annat genom frågor i samband med redovisningar av anmälningar och sammanställningar. Nämnden möter också representanter från verksamheterna vid verksamhetsbesök och i kvalitetsdialoger med förvaltningsledning och rektorer. Vid verksamhetsbesöken förs även dialog med lärare och elever, enligt nämndens presidium.

Huvudmannen följer upp och dokumenterar statistik och arbetet mot kränkande behandling i två årliga rapporter dels *Huvudmannens kvalitetsrapport*, dels *Kartläggning och analys av anmälningar gällande kränkande behandling för grundskola*. De senaste rapporterna omfattar läsåret 2023/2024.

I kvalitetsrapporten behandlas frågor om trygghet och kränkande behandling under kapitlet *Normer och värden*. I löpande text redovisas övergripande statistiska uppgifter som analyseras. Huvudmannens rapport utgår från det kvalitetsarbete som bedrivs på skolenheterna. Mellan läsåren 2022/2023 och 2023/2024 ökade antalet anmälningar av upplevd kränkande behandling och det gjorde också antalet anmälningar som bedömdes utgöra en kränkning. Av analysen framgår dock att det ökade antalet anmälningar är en konsekvens av intensivt och strukturerat arbete med kränkande behandling. Eleverna upplevs trygga vid skolor som har en hög andel anmälningar per elev. Trots ett högre antal anmälningar har otryggheten inte ökat vid någon skolenhet, enligt kvalitetsrapporten. I kvalitetsrapporten analyseras inte elevernas svar på frågor om kränkande behandling.

Kartläggningen avser specifikt uppföljning av anmälningar om kränkande behandling. Antalet anmälningar respektive anmälningar som konstaterats utgöra en kränkning redovisas utifrån en rad olika parametrar:

- anmälningar per månad
- antal kränkningar per skolenhet
- anmälningar per årskurs
- anmälda kränkningar utifrån elever som utsätter
- anmälda kränkningar utifrån tillvägagångssätt och kön
- anmälda kränkningar utifrån plats

Statistiken för respektive mått kommenteras och till viss del analyseras. I delar konstateras att analysen behöver fördjupas. Rapporten avslutas med en sammanfattning som också innehåller text om hur arbete ska bedrivas vidare.

Huvudmannen konstaterar att grundskolan inte tillräckligt väl kan möta elevers behov av särskilt stöd, vilket orsakar kränkningar. Den åtgärd som sätts in är att starta upp en resursskola höstterminen 2024. Åtgärden är implementerad. Att antalet kränkningar har ökat är enligt kartläggningen allvarligt, men en orsak kan vara att enskilda skolor har utvecklat sitt arbete mot kränkande behandling. Huvudmannen har erbjudit utbildning om kränkande behandling och om hur det digitala systemet ska användas.

Huvudmannen bedömer att denna typ av utbildning bör bli ett återkommande inslag. En tredje åtgärd som identifieras är fördjupad analys. Detta arbete ska bedrivas vid rektorsmöten framgår det av kartläggningen och i intervju med verksamhetschef. I intervju framgår också att huvudmannen har för avsikt att säkerställa att det vid samtliga enheter finns likabehandlingsplaner som uppfyller lagens krav. Det ska göras genom förvaltningens digitala system för kvalitetsuppföljning.

4.6.1 Bedömning

Vår bedömning är att huvudmannen i allt väsentligt bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete inom området kränkande behandling och trygghet.

Genom studier av kvalitetsrapport, årlig kartläggning och intervjuer framgår att huvudmannen bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete inom området kränkande behandling och trygghet. Rapporterna, särskilt kartläggningen, innehåller redovisning av antal anmälningar av kränkande behandling presenterade utifrån flera aspekter såsom skolenhet, tillvägagångssätt och plats för kränkning samt analys och identifikation av åtgärder att vidta. Alla dessa aspekter på uppföljning, liksom utvärdering av vidtagna åtgärders effekter, bedömer vi är viktiga och avgörande delar i uppföljningen för att säkerställa ett ändamålsenligt arbete mot kränkande behandling.

Kvalitetsarbetet kan stärkas ytterligare genom att fokusera på frågor i Skolinspektionens skolenkäten där svaren inte är tillfredsställande, t.ex. elevernas i årskurs 8 svar på frågor om kränkande behandling, samt att tydliggöra ansvar för åtgärd, tidsram och uppföljning.

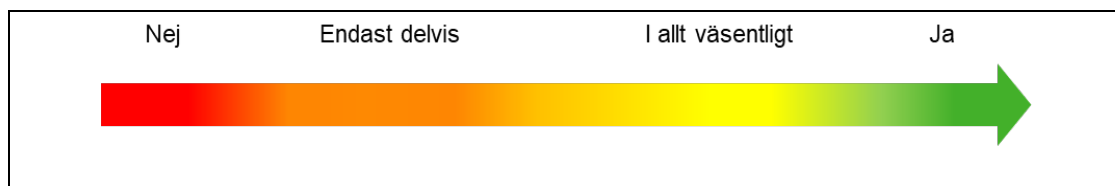
5 Slutsats och rekommendationer

Syftet med granskningen har varit att bedöma om huvudmannen för utbildningen bedriver ett ändamålsenligt arbete för att motverka kränkande behandling och för att säkerställa en miljö som präglas av trygghet.

Vår samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att barn- och utbildningsnämnden i allt väsentligt bedriver ett ändamålsenligt arbete för att motverka kränkande behandling och för att säkerställa en miljö som präglas av trygghet.

Se inledning samt respektive rapportkapitel för en mer detaljerad beskrivning.

I det följande redovisas våra samlade bedömningar av respektive revisionsfråga

Revisionsfråga	Bedömning
Har huvudmannen rutiner för att upptäcka, anmäla, utreda, dokumentera, åtgärda samt följa upp kränkande behandling?	I allt väsentligt
Görs anmälan till rektor respektive huvudman i alla fall då en elev anser sig har blivit utsatt för kränkande behandling?	I allt väsentligt
Säkerställer huvudmannen att personalen känner till, uppdateras på och fullgör de skyldigheter som lagen föreskriver?	Endast delvis
Bedrivs ett främjande och förebyggande arbete för att motverka kränkande behandling och säkerställa en trygg skolmiljö?	I allt väsentlig
Bedriver huvudmannen ett systematiskt kvalitetsarbete inom området kränkande behandling och trygghet?	I allt väsentligt

Utifrån resultat av vår granskning rekommenderar vi barn- och utbildningsnämnden att

— tillse att all personal inom skolan har nödvändiga insikter i gällande föreskrifter och ”fullgör de skyldigheter” som åvilar dem enligt lag. (2 kap. 34 § 2 st. och 6 kap. 5 § SkolL) Rekommendationen gäller specifikt personal som inte har sin anställning inom barn- och utbildningsnämndens ansvarsområde, men i delar samtlig personal till exempel vad gäller att all personal har kännedom om processkartan och gör anmälningar till rektor i enlighet med lag.

Östersunds kommun

Granskning av trygghet och kränkande behandling
2025-06-18

- säkerställa att det vid varje skolenhet årligen upprättas en plan mot kränkande behandling samt att planen innehåller en redogörelse för hur föregående års planerade åtgärder har genomförts. (6 kap. 8 § SkoL)
- genomföra en fördjupad uppföljning av högstadielärares syn på arbetet mot kränkande behandling utifrån deras svar i skolenkäten. (4 kap. 3 och 5 § SkoL)

Datum som ovan

KPMG AB

Joakim Nertyk

Certifierad kommunal revisor

Lena Medin

Certifierad kommunal revisor

Detta dokument har upprättats enbart för i dokumentet angiven uppdragsgivare och är baserat på det särskilda uppdrag som är avtalat mellan KPMG AB och uppdragsgivaren. KPMG AB tar inte ansvar för om andra än uppdragsgivaren använder dokumentet och informationen i dokumentet. Informationen i dokumentet kan bara garanteras vara aktuell vid tidpunkten för publicerandet av detta dokument. Huruvida detta dokument ska anses vara allmän handling hos mottagaren regleras i offentlighets- och sekretesslagen samt i tryckfrihetsförordningen.